

Дубініна М. В.
Д-р екон. наук, доцент,
завідувач кафедри обліку і оподаткування,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна,
bottau@ukr.net

АНАЛІЗ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНО-СТРУКТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Здійснено аналіз змісту чинного аграрного економічного законодавства, наукових розробок в області подальшого розвитку аграрних відносин, а також стану інституціональних перетворень в сільському господарстві України.

Ключові слова: інституціональні перетворення, економічні інститути, сільське господарство.

Аналіз змісту чинного аграрного економічного законодавства, наукових розробок в області подальшого розвитку аграрних відносин свідчить про те, що, як в концептуальному плані, так і в обґрунтуваннях прикладного характеру саме інституціональні перетворення в сільському господарстві здійснюються за відсутності єдиного системного підходу, всебічно розробленої чіткої методології та комплексної оцінки що відбуваються в цій сфері змін. Наукова аргументація по суті цієї проблеми, методах і механізмах ринкової трансформації інституціональних процесів, особливо, формування раціональної соціальної структури аграрного сектора, не завжди цілком спроможна, багато в чому суперечлива, що заважає виробленню чітких стратегічних орієнтирів у подальшому розвитку цих процесів і досягненню бажаних результатів проведених ринкових реформ.

З усіх течій сучасної економічної думки саме інституціональна теорія найкраще пояснює дію рушійних сил та закономірностей процесів перетворення, що переживає Україна в ХХІ столітті. Інституціональне забезпечення трансформації аграрного сектора економіки, сповнення інститутів адекватним способом мислення, звичками, традиціями й урахування їх у процесі трансформування системи є визначальною умовою успіху реформ.

У період великих економічних і управлінських реформ роль інститутів

зростає. Дана обставина обумовлює необхідність визначення сутності інституціональних змін.

Інституціональні зміни Дуглас Норт визначив як “складний процес, тому що граничні зміни можуть бути наслідком змін в правилах, неформальних обмеженнях, в способах і ефективності примусу до виконання правил і обмежень. Більше того, процес інституціональних змін носить інкрементний, а не дискретний характер” [1].

Російська економічна енциклопедія під редакцією академіка Л.І. Абалкіна визначає інституціональні зміни як процес зміни соціальних інститутів.

Провідний вітчизняний економіст проф. С.В. Мочерний інституціональні зміни визначає як безперервний процес кількісно-якісних змін і перетворень різних соціальних і економічних інститутів [2].

Л.А. Кривцун інституціональними змінами називає такі зміни, які виражаються в появі нових правил з відповідними механізмами забезпечення їх дотримання, зникненні старих правил, що діяли, а також зміні структури трансакцій в рамках існуючого набору правил (процедур) для їх учасників. Перераховані визначення поняття “інституціональних перетворень” не зовсім адекватно відображають специфіку інституціональних перетворень економіки на сучасному етапі [2]. Так, Л.І. Абалкін акцентує увагу лише на зміні соціальних інститутів, а С.В. Мочерний додає економічні інститути, ігноруючи при цьому правові та організаційно-управлінські інститути [1], Л.А. Кривцун ототожнює інституціональні зміни зі змінами правил і механізмів поведінки учасників, підкреслюючи зміна структури трансакцій [2].

Внутрішні зміни зазвичай носять еволюційний характер, і називаються еволюційними. Перш за все, вони визначаються змінами неформальних норм. Зміни неформальних норм в суспільстві з тих чи інших причин призводять до того, що ці норми, міняючись в часі вкрай повільно, також повільно змінюють і інституціональну структуру суспільства. Такому типу

еволюційного розвитку характерний феномен залежності від шляху розвитку. Другий вид інституціональних змін – це так званий імпорт інститутів. Імпорт інститутів – це перенесення інститутів, існуючих в якійсь іншій економічній системі, і їх проектування на дану систему шляхом прямих законодавчих дій, тобто імпорт інститутів – це, перш за все, імпорт формальних інститутів, ті зміни, які можуть бути обумовлені законодавчо і законодавчо ж можна забезпечити системою стимулів для проходження цих інститутів. З одного боку, імпорт інститутів в деяких випадках, якщо ми говоримо про необхідність створення якогось інституту в суспільстві, є більш виграшним у тому сенсі, що може бути здійснений достатньо швидко. З іншого боку, як правило, привнесені ззовні інститути вступають у суперечність з існуючими.

Проведені в Україні на початку ХХ ст. перетворення можна кваліфікувати як варіант запізнених перетворень, пов’язаних з переведенням господарської системи з однієї моделі розвитку, де центральними були механізми державного регулювання, на іншу, відмінну за своїм внутрішнім характером, засновану на механізмах ринкової самоорганізації. У нашому дослідженні під управлінням інституціональними перетвореннями розуміються дії держави по вдосконаленню інституціональної структури та її окремих інститутів шляхом зміни інституціональних обмежень (“правил гри”, норм економічної поведінки), що накладаються державою на господарюючі суб’єкти у сфері агробізнесу за допомогою прийняття різних правових норм при переході від командно-адміністративної економіки до ринкової моделі господарювання.

Сучасна вітчизняна економіка фрагментарна і охоплює неповний набір основних інститутів, зовсім слабо розвинені інститути: приватної власності на землю і надра, їхній ринковий оборот, фондовий ринок, ринкові санкції за неефективність – банкрутство. Не до кінця законодавчо закріплений ряд аспектів економічної діяльності, наявні ринкові інститути недостатньо розвинені. Перш за все це стосується фундаментальних інститутів: реалізації приватної власності, незалежної судової системи, конкуренції і фінансової

системи. Такий стан відчувається в слабкості обмежених економічних інститутів держави та в її нездатності впливати на процес виробництва інститутів економічними агентами.

Для сучасної української ситуації характерна істотна неузгодженість формальних і неформальних економічних інститутів. Це стало закономірним наслідком здійснення трансформаційних процесів у суспільстві. Вони породжені переворотом у політичних й ідеологічних засадах громадської організації, що зумовили різку принципову зміну всього комплексу формальних норм поведінки, включаючи й економічні. Практично тільки з 1992 року починається масова трансформація неформальних інститутів. Тому в умовах України створення нової інституціональної системи почалося з революційних фундаментальних зрушень у системі формальних інститутів.

На наш погляд, для визначення перспектив інституціональних перетворень в Україні слід уточнити взаємини формальних і неформальних інститутів. Нам видається, що в рамках еволюційному розвитку інститутів нормальною і типовою є ситуація виникнення спочатку неформальних правил і норм взаємодії агентів, які поступово стають загальнопоширеними інститутами.

Список використаних джерел:

1. Дубініна М. В. Інституціонально-структурні зміни в аграрному секторі економіки України: управлінський аспект : [монографія] / М. В. Дубініна. – Миколаїв, 2013. – 344 с.

2. Dubinina M. V. Institutional Analysis of Transformations in Ukrainian Agriculture [Електронний ресурс] / M. V. Dubinina // World Applied Sciences Journal. – 2012. – Vol. 18. Special Issue of Economics. – Режим доступа : [http://www.idosi.org/wasj/wasj18\(Economics\)2012.htm](http://www.idosi.org/wasj/wasj18(Economics)2012.htm).

M. Dubinina. An analysis of institutional and structural reforms in the agricultural sector.

Summary

The analysis of the content of the current agricultural economic legislation, scientific developments in the field of further development of agrarian relations and institutional change in agriculture of Ukraine.

Key words: institutional change, economic institutions, agriculture.